

Hij kwam uit een heel ongewoon gezin. Zijn moeder ‘leefde in zonde’:
Adriaan van Dis (1946) was een bastaardkind. En hij had ook nog
bruine zusjes. Dus zocht hij al vroeg de eenzaamheid op. Niks beklagenswaardigs:
hij vond en vindt het nog steeds heerlijk om alleen te zijn.

TEKST: LIDDIE AUSTIN

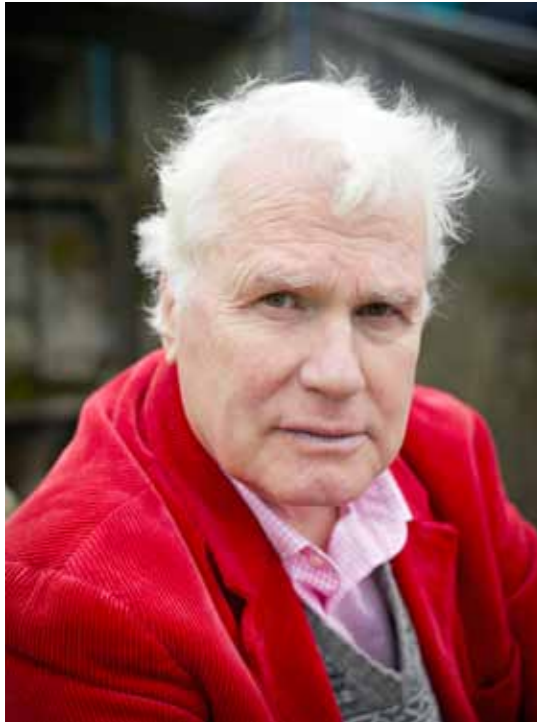
Adriaan van Dis ‘Ik was mijn vaders project. Ik moest in alles beter worden dan hij’

“Ik ben opgegroeid in een huis vol repatrianten. Dat is het belangrijkste feit van mijn leven, besef ik steeds meer. Van jongs af aan was ik ervan doordrongen dat mijn huisgenoten hun status waren kwijtgeraakt, zich moesten aanpassen en vanwege hun huidskleur werden gediscrimineerd. Ze kwamen uit Nederlands-Indië en waren wat we nu migranten noemen. Ik begrijp daardoor heel goed wat de huidige migranten meemaken. Het doet iets met je. Inmiddels zie ik dat zelf als iets positiefs. Ik heb een rare vader gehad die mij veel sloeg, maar dat vind ik niet meer interessant. Zonder het goed te praten: het heeft mij ook hard en taai gemaakt. En mijn jeugd was een geweldige schatkamer aan verhalen. Mijn eerste herinneringen bestaan uit fysieke sensaties. Mijn beker die ’s winters op het aanrecht vastgevroren stond, de bevroren handdoek. Toen vond ik de kou vreselijk, nu verheerlijk ik die herinneringen. Het huis waar we met drie andere gezinnen woonden, lag aan de rand van het duin. Ik liep graag in mijn eentje door de duinen. Al heel vroeg zocht ik een soort eenzaamheid die niet beklagenswaardig was: ik vond en vind het nog steeds heerlijk om alleen te zijn. Als ik door het duin liep, stempelde ik het palmboompje dat in de zool van mijn schoenen gedrukt stond in het zand. Dat was een heel sensuele ervaring: mijn palmboompje in die lege, onbetreden wereld.”

“Een vader die schreeuwt en wanhopig is, die in het donker roept, een zorgelijke moeder – ik had ouders die ik moest ontzien. Wat er thuis speelde, mocht geen naam hebben. Mijn vader was ‘zenuwachtig’ omdat hij geen baan had. Dat was zijn probleem, niet dat hij een oorlogstrauma had. Over de oorlog werd niet gesproken. Nou ja, we hadden het er wel over, maar dan ging het over de oorlog die ons te wachten stond. Daar waren we geheel voor geprepareerd. We wachtten op de Russen. Ik heb het altijd jammer gevonden dat ze niet kwamen, want we waren er zó klaar voor. Maar over de oorlog die ze net hadden doorstaan werd niet gesproken, hooguit als over een geweldige, vrolijke tijd. Leuker dan het kamp kun je het niet meemaken, dacht ik toen. Over de angst die ze destijds hebben gevoeld – mijn moeder met haar drie dochtertjes uit haar eerste huwelijk in het Jappenkamp, mijn vader als krijgsgevangene – werd gezwegen. Die angst was er natuurlijk wel en die heb ik overgenomen.”

“Mijn ouders waren altijd thuis. Mijn vader stond voor het raam, als een donkere hoofdletter A in het licht. Ik was zijn project: ik moest in alles beter worden dan hij. Op school moest ik een voortreffelijke leerling zijn, maar het belangrijkste was natuurlijk dat ik niet bang maar dapper was. En ik was een bang kind. Je wordt angstig als je niet van de ►

AD VAN DIS

Adriaan van Dis

Adriaan van Dis (1946) is schrijver. Hij begon zijn carrière als journalist bij *NRC Handelsblad*. Als schrijver debuteerde hij in 1983 met de novelle *Nathan Sid*. Daarna volgden, naast een aantal reisverhalen, romans als *Zilver* (1988), *Indische duinen* (1994), *De wandelaar* (1994), *De wandelaar* (2007) en *Tikkop* (2010). Naast schrijven maakte Van Dis ook furore als televisie-presentator. Van 1983 tot 1992 was hij gastheer van het populaire VPRO-programma *Hier is...* *Adriaan van Dis*; van 1999-2002 presenteerde hij *Zomergasten*. Ook maakte hij een aantal documentaire reis-programma's, zoals *Van Dis in Indonesië* (2012). Binnenkort verschijnt *Ik kom terug*, een autobiografische roman waarin voor het eerst het woeste leven van zijn moeder wordt beschreven.

Adriaanvandis.nl

mensen van wie je afhankelijk bent op aan kunt. Ik wist bij mijn vader nooit of het een aai of slaag zou worden. Hij wist het zelf ook niet. Daarbij was ik een feminiene jongen, die tussen halfzusjes werd opgevoed. Mijn vader werd razend als ik verkeerde woorden gebruikte: een riem een ceintuur noemde of blouse zei in plaats van overhemd. Hij wilde mij tot man rammen en hoe meer hij ramde, hoe dichter ik natuurlijk naar die vrouwen toeschoof. Ik heb mijn vader diep gehaat, maar inmiddels voel ik wel genegenheid voor hem. Ik zou nog steeds zo een roman over hem kunnen schrijven. Pas nu geldt dat ook voor mijn moeder. Mijn vader was een zwakke man die het zo aan zijn hart had, dat hij als een oude man door het huis schuifelde. Mijn moeder daarentegen was ijzersterk. Als het had gesneeuwd, trok zij mijn slee. Daar schaamde ik me voor: dat ik niet op een slee zat die door een vader werd getrokken. Mijn moeder was de literator thuis: ze las veel, kon goed verhalen vertellen. Maar na de oorlog had ze haar gevoelens op rantsoen gezet. Empathie stond ze zichzelf niet meer toe. Totaal onaangedaan kon ze de meest gruwelijke verhalen vertellen. Als mijn vader mij sloeg, keek zij de andere kant op. Met aanraken ben ik niet opgevoed. Het klinkt sneu als een man van 67 klaagt dat hij nooit bij zijn moeder op schoot heeft gezeten, maar zo was het wel. Intimiteit is nu ook niet mijn sterkste kant.”

“Ik was een onwettig kind, een bastaard. Ook dat heeft mij gevormd. Mijn ouders konden niet met elkaar trouwen omdat mijn vaders Indische scheiding voor de Nederlandse wet niet werd geaccepteerd. Op mijn rapportjes heette ik Van Dis, maar in de klas was mijn achternaam Mulder. Dat was heel ongewoon, en dan had ik ook nog bruine zusjes... Later toen we in Hilversum woonden, werd ik door de vader van een deftig vriendje van het grindpad afgestuurd nadat hij had gehoord dat mijn moeder ‘in zonde had geleefd’. Ik kwam van een andere achtergrond en de bourgeoisie zou me dat inpeperen ook.”

“Al was hij een wrede man, de dood van een vader is het grootste verraad dat je een kind kunt aandoen. Mijn vader stierf toen ik 10 was. Het kwam niet onverwacht. Hij was pas 41 maar zijn lichaam was op. Ik heb toen hij stierf geen traan om hem gelaten. Ik herinner me dat mijn moeder me op de ochtend nadat hij 's nachts was gestorven snikkend op haar knieën zijn horloge aanbood, maar dat wilde ik niet hebben. Als ik nu in rouwadvertenties zie staan ‘we missen je’ moet ik altijd glimlachen. Ik weet: dat missen komt pas later. In mijn geval toen ik een jaar of 17 was en niet wist hoe ik me moest scheren. En van een bepaald soort reclames krijg ik bijna tranen in mijn ogen. Bijvoorbeeld die van Grolsch, waarin een jonge man zijn vader gaat opzoeken – die dan ook altijd ‘ouwe heer’ wordt genoemd – en ze samen een biertje drinken. Dat zijn beelden die mij ontroeren, vreemd genoeg. Mijn vaders dood gaf mijn moeder ruimte. Bovendien kon ze toen, omdat ze niet meer ‘in zonde leefde’, ook van haar familie erven. We verlieten het repatriantenhuis en trokken in een eigen woning in Hilversum. Het was alsof mijn moeder als een plant in het licht kwam te staan en opbloeide. Maar tegelijkertijd kwam ik daarmee in het donker te staan, want zij ging mij overheersen. Mijn halfzusjes waren al snel het huis uit, wij bleven samen achter. Mijn school-

‘Een vader die schreeuwt en wanhopig is, een zorgelijke moeder – ik had ouders die ik moest ontzien’

vrienden en -vriendinnen vonden het bijzonder dat ik een moeder had die de iTjing legde, je hand kon lezen en in de toekomst keek. Ze stuurde me naar allerlei gespreksgroepen, waar ik praatte over het heelal en las uit de Bhagavad Gita, de Koran, de Bijbel. Machtig interessant. Minder leuk was de verstikking die ik ervoer. Mijn moeder probeerde mij naar haar hand te zetten. Dat maakte me boos. Mijn woede uitte zich niet in lang haar en onaangepast gedrag, maar in ruzies. Ik wilde niet meedoen aan haar esoterische waanzin en weigerde het intens vieze eten dat ze me voorzette.”

“Ik heb zo’n beetje alle scholen bezocht die er maar waren: ik was zo jong en zo speels dat het niet opschoot. Het was een lange mars. Op school was ik een aanwezig ventje: hoofdredacteur van de schoolkrant, klassenvertegenwoordiger. Ik ging gerust in knickerbockers en rode sokken naar school. Uit mijn verlegenheid ontstond een drang tot manifestatie. Dat is nog steeds zo: ik ben bang, maar ik zet altijd een stap naar voren. Het liefst was ik acteur geworden, maar toen ik op de voorbereidingscursus van de Toneelschool zat, bleek dat ik honderd jaar te laat geboren was. Ik speelde met grote gebaren, terwijl het op de Toneelschool toen de bedoeling was dat je ingetogen acteerde. Niks voor mij. Mijn liefde voor acteren kan ik nu kwijt in optredens en literaire lezingen.”

“In de liefde was het zoeken. Ik wist bij God niet of ik door de hond of door de kat gebeten was. Toen ik aan een jongen op school vertelde dat ik nog nooit een meisje had gezoend, zei hij: ‘O, maar dan moet je naar de hoeren!’ Hij nam me mee naar Amsterdam, naar de hoeren. Ik dacht dat het zo hoorde! Maar hoeren zoenen ook niet, en zeker niet met jongens van 16. Mijn vader had me opgevoed met een reverence voor vrouwen: vrouwen moest je in de jas helpen, hun stoel aanschuiven, opstaan als zij opstonden. Dat soort heilige wezens waren er niet om te neuken, zal ik maar zeggen. Ik heb van alles geprobeerd en uiteindelijk is het goed gekomen, maar ik kan je verzekeren dat het een lange zoektocht was. Nadat ik klaar was met school, ben ik uit Hilversum vertrokken. Ik was geen papkindje. Na mijn 20ste heb ik nooit meer een feestdag of verjaardag in familiekring gevierd. Van familie had ik genoeg. Ik ging in Amsterdam wonen en Nederlands studeren. Ik gooide de kaasstolp waaronder ik was opgegroeid van me af en danste in de glasscherven.” ■

Van Dis en zijn zusjes

De familie in 1947

DIT IS... DE NIEUWE VAN DIS!

Nieuwsgierig naar *Ik kom terug*, de nieuwste roman van Adriaan van Dis? Op 6 november ligt-ie in de winkel.